

РОЗВИТОК РИНКУ СВИНИНИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Переведення вітчизняної економіки на ринкові засади поставило галузь свинарства перед необхідністю пристосування до нових умов, адаптація до яких виявилася складною, що негативно вплинуло на розвиток вітчизняного ринку продукції свинарства та забезпечення нею населення. Різне скорочення поголів'я свиней, зниження продуктивності праці, збільшення витрат виробництва призвели до наповнення вітчизняного ринку значними обсягами імпортової свинини.

Перехід галузі свинарства до ринкових відносин і практика функціонування ринку свинини, до накопичених раніше завдань додав нові, рішення яких ускладнилося значним скороченням державної підтримки, диспаритетом цін на продукцію свинарства і промисловості, ростом вартості комбікормів, порушенням міжгалузевих відносин.

Внаслідок нерозвиненості інфраструктури, слабкої інформаційної забезпеченості господарюючих суб'єктів, значної кількості посередницьких структур, згортання міжрегіонального обміну, недосконалість економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними підприємствами та торгівельними організаціями, розвиток ринку свинини відбувається стихійно.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем формування і розвитку національного продовольчого ринку, окремих продуктових ринків, визначення ролі держави у їх ефективному функціонуванні присвячені роботи вітчизняних вчених: В.Г. Андрійчука, О.В. Березіна, П.І. Гайдуцького, В.М. Геєця, С.Л. Дусановського, Ю.С. Коваленка, Т.О. Осташко, Б.Й. Пасхавера, П.Т. Саблука, А.М. Стельмащука, В.О. Точиліна, О.М. Шпичака та ін.

Формулювання завдання дослідження. Метою публікації є аналіз стану ринку свинини та визначення напрямів підвищення його ефективності з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на його розвиток.

Виклад основного матеріалу. Традиційно в забезпеченні населення м'ясом та продуктами його переробки значна роль відводиться свинарству, як інтенсивній і ефективній галузі тваринництва. Свинина відноситься до групи найбільш енергетичних продуктів харчування, що дозволяє прискорено збільшувати добову калорійність спожитого продовольства.

Свинарство, завдяки сприятливим умовам кормовиробництва, цінним біологічним особливостям тварин, високій окупності кормів, за належних умов їх утримання й годівлі, вважалось не тільки економічно вигідною, а й високоприбутковою галуззю. Виробництво свинини мало вагому частку в структурі м'ясного балансу й відіграло важливу роль у формуванні м'ясних ресурсів.

У 1990 році минулого століття галузь досягла найвищих результатів, у всіх категоріях господарств було вироблено 1576,3 тис. тонн свинини (у забійній масі), що на 261 тис. тонн (19,8%) перевищило показник 1980 року, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах вироблено 893,7 тис. тонн, або на 182,8 тис. тонн (25,7 %) більше. Виробництво свинини (у забійній масі) в розрахунку на 100 га ріллі становило 46,9 ц.

В результаті радикальних економічних перетворень, початку 90-х, було ліквідовано державну централізовану систему управління, відбулася лібералізація цінової політики, що призвело до різкого диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, фактично припинилася державна підтримка села.

Як наслідок в усіх категоріях господарств відбулося значне скорочення поголів'я свиней. Протягом багатьох років спостерігається ситуація, за якої обсяги реалізації перевищують обсяги виробництва продукції, що є загрозливою тенденцією до

поступового знищення галузі.

Свинарство перетворилося на збиткову галузь, якою стало не вигідно займатися. Дестабілізуючі процеси прийняли обвальний характер, в наслідок чого в сільськогосподарських підприємствах погіршилися результати їх господарської діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективність виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах України, 1990-2009 роки

Роки	Реалізовано, тис. ц	Собівартість 1 ц, грн.	Ціна реалізації		Рентабельність (збитковість), %	
			без дотацій	з дотаціями	без дотацій	з дотаціями
1990	10572,0	218,8	214,1	261,3	-2,3	19,4
1999	1126,7	555,1	271,6	271,6	-51,1	-51,1
2003	1537,8	640,8	429,4	429,4	-33,0	-33,0
2004	1262,9	778,6	666,6	779,8	-14,4	0,2
2005	1329,0	819,3	941,4	1132,2	14,9	38,2
2006	1821,8	849,8	772,1	927,7	-9,1	9,2
2007	2411,9	926,4	671,2	847,3	-27,5	-8,5
2008	2427,2	1157,2	1160,1	1433,0	0,3	23,8
2009	2481,8	1254,0	1405,4	1457,9	12,1	16,3

Джерело: розрахунок зроблено за даними Держкомстату України.

Слід наголосити, що збільшення обсягів виробництва вітчизняної свинини значною мірою стримується низькою купівельною спроможністю внутрішнього ринку і все ще високою собівартістю продукції, внаслідок чого вітчизняний продовольчий ринок насичується імпортною свининою.

У 2009 році заморожене і охолоджене м'ясо свиней надходило на територію України із 11 країн. Лідерами з постачання залишаються Бразилія, Канада та США.

У грудні 2009 року вперше на територію України було ввезено 400 тонн замороженої свинини китайського виробництва на суму 5 млн. гривень [4]. І хоча імпортне м'ясо було низької якості, переробним підприємствам купувати його вигідніше через нижчу, порівняно з вітчизняною, ціною замороженої свинини.

У січні 2010 року середні оптові ціни на свинину в Україні перевищували європейські. Вони досягли позначки 24 750 грн. за тону, або були на 21% вищими за максимальну європейську ціну. Різниця між ціною на українську свинину і мінімальною європейською становила близько 100 %, тобто перша була вдвічі дорожчою.

Як наслідок, ввезення дешевої імпортової продукції і його тимчасова вигідність, призводять до витіснення з ринку вітчизняних товаровиробників, подальшого скорочення обсягів виробництва, загострення питання продовольчої залежності від цих постачань як окремих регіонів, так і України в цілому.

Питома маса імпортової свинини, використовуваної м'ясопереробними підприємствами України, становить майже дві третини загального обсягу, а в окремих підприємствах, особливо у зонах великих міст і промислових центрів, досягає 80-85 %. Значну кількість поголів'я свиней утримують господарства населення, які відповідно забезпечують великі обсяги виробництва в регіонах. Проте, через низькі закупівельні ціни та недосконалу систему заготівлі більша частина цієї продукції не потрапляє на великі м'ясопереробні підприємства, а реалізується на ринках та використовується для

особистого споживання.

Подальша присутність на українському ринку імпортного м'яса в обсягах, що не відповідають нормативу продовольчої безпеки, сприятиме відставанню вітчизняного тваринництва від іноземних конкурентів, залежності від ввезення продовольства, що може привести до непередбачуваних наслідків.

Нині загроза появи залежності від продовольчого імпорту ставить основним завданням питання про вдосконалення заходів державного регулювання зовнішньої торгівлі і захисту ринку.

Україна здатна забезпечити внутрішній ринок м'ясною продукцією вітчизняного виробництва. За нашими розрахунками [7], у 2015 році українські сільськогосподарські товаровиробники можуть виробити 1045,0 тис. тонн свинини (у забійній масі), а у 2030 році цей показник може досягти 1700,0 тис. тонн (табл. 2).

Таблиця 2

Прогноз виробництво свинини в усіх категоріях господарств, тис. тонн

Показник	Рік						
	1990	2007	2008	2009	Прогноз		
					2015	2020	2030
Вирощування	2097,8	807,5	770,4	807,3	1433,0	2133,0	2331,0
на 100 га, ц	62,4	26,2	24,9	26,1	47,8	73,6	83,3
Реалізація:							
жива маса	2066,9	860,3	797,9	715,3	1412,0	2101,0	2297,0
на 100 га, ц	61,5	27,9	25,8	23,2	47,1	72,4	82,0
забійна маса	1576,3	634,7	589,9	526,5	1045,0	1555,0	1700,0
%	76,3	73,8	73,9	73,6	74,0	74,0	74,0

Із розрахунку на 100 га ріллі в усіх категоріях господарств буде вироблено відповідно 34,8 і 60,7 центнерів. За таких обсягів, виробництво свинини на одну особу у 2015 році може становити 23,2 кг, а у 2030 році досягти 38,8 кг, що відповідатиме рекомендованим нормам і рівню споживання свинини у передових країнах світу.

Проте, приділяючи увагу прогнозним обсягам внутрішнього споживання свинини, слід враховувати, що нині аграрне виробництво в цілому і свинарство зокрема зорієнтовані на ринковий попит, тому його ефективність залежить від конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Експорт української свинини поки що залишається проблематичним питанням через її неконкурентоспроможність, пов'язану з високою собівартістю. Проте заплановані обсяги виробництва свинини дозволять не лише відшкодувати власні потреби і виробниче споживання, а й забезпечити наявність вагомих ресурсів для експорту продукції.

Виробництво свинини в Україні може і повинно стати конкурентоздатним, щоб з імпортера вона перетворилася на експортера цього виду м'яса. За нашими розрахунками [7] у 2030 році обсяги експортованої Україною свинини можуть становити 100 тис. тонн (у забійній масі), а імпортні поставки скоротитися до 50 тис. тонн (табл. 3).

Таблиця 3

Прогноз експорту та імпорту свинини в Україні, тис. тонн, у забійній масі

Показник	Рік						
	2006	2007	2008	2009	Прогноз		
					2015	2020	2030
	<i>Експорт</i>						
М'ясо, всього	29,0	45,0	28,0	40,0	265,2	491,3	778,9
у тому числі: свинина	7,0	1,0	1,0	-	31,9	100,0	100,0
	<i>Імпорт</i>						
М'ясо, всього	278,0	245,0	550,0	439,0	270,2	170,0	119,2
у тому числі: свинина	81,0	73,0	249,0	225,0	150,0	50,0	50,0

На державу особливу надію покладають прибічники ідеї імпортозаміщення на ринку м'яса. Йдеться про те, що вітчизняні товаровиробники готові збільшувати обсяги виробництва, але не готові знижувати ціни до рівня імпортних поставок. Вітчизняне м'ясо має ряд переваг, але є істотний недолік — ціна. Тому обмеження імпорту м'яса і наповнення ринку вітчизняним продуктом — це питання цінового навантаження на споживача. Отже, держава повинна не лише підтримати сільськогосподарського товаровиробника, але і сприяти формуванню платоспроможного попиту населення на продукцію.

Економічна доцільність імпортозаміщення полягає в тому, що вітчизняне виробництво дозволяє надати робочі місця своїм громадянам і зберегти додану вартість, яка не потрапляє в країну, якщо купувати продукцію за кордоном. Політичні міркування обумовлені інтересами продовольчої безпеки.

Серед країн СНД практичний досвід реалізації програм з імпортозаміщення мають Білорусь і Казахстан. Найбільш переконливим є досвід Республіки Білорусь, де державні програми з імпортозаміщення розробляються і реалізуються з 1997 р. і по теперішній час.

Висновки. Обсяги експорту необхідно збільшувати за рахунок стимулювання, розвитку й захисту вітчизняного товаровиробника як основного і єдиного джерела гарантування задоволення потреб населення повноцінними продуктами харчування. Для розрахунку обсягів імпортозаміщення треба знати максимальний обсяг вітчизняного виробництва з урахуванням впливу усіх факторів: природних, організаційних, економічних, демографічних, політичних тощо.

Питання нарощування обсягів виробництва м'яса свиней необхідно вирішувати поетапно. Перш за все необхідно провести заходи щодо призупинення скорочення поголів'я свиней, поліпшення продуктивних властивостей свиноматок, створити сучасну виробничу, технологічну і кормову базу. Провести заходи щодо інвентаризації в кожному регіоні (районі) наявних непрацюючих тваринницьких приміщень із визначенням технічного стану й економічної доцільності реконструкції та подальшої їх експлуатації. На другому етапі відновити роботу придатних для експлуатації тваринницьких приміщень, а також розробити проекти нових свинарських ферм і комплексів різної потужності, тобто оптимальні (раціональні) за розмірами. На третьому етапі обґрунтовано збільшувати чисельність поголів'я свиней до кількості, яка забезпечуватиме ефективне ведення галузі, розширене відтворення виробництва та продовольчу безпеку України.

Збільшити кількість поголів'я свиней можливо шляхом впровадження у виробництво чіткої системи роботи племінних і товарних господарств; розробки та застосування нових методів розведення, селекції та відтворення; інтенсивного використання основного стада; підвищення продуктивності свиней шляхом забезпечення

повноцінними комбікормами й оптимальними умовами годівлі та утримання.

Для підйому вітчизняного свинарства і переведення його на інноваційний шлях розвитку, особливо в умовах фінансово-економічної кризи, важливо забезпечити раціональне використання наявних ресурсів і внутрішніх резервів збільшення виробництва.

Галузь має значні можливості переведення виробництва на промислову основу, що дозволяє максимально реалізувати потенціал інтенсифікації виробництва й ефективно виробляти свинину в спеціалізованих господарствах. Проте для досягнення високих виробничо-економічних показників необхідним є ритмічне забезпечення поголів'я повноцінними кормами, суворе дотримання технологічного процесу, раціональне використання усіх ресурсів, забезпечення матеріального стимулювання працівників тощо.

Для забезпечення стійкого й ефективного розвитку галузі свинарства слід запровадити дійовий економічний механізм, що ґрунтується на поєднанні державного регулювання й саморегулювання, здійснювати збалансовану цінову, кредитну та податкову політику, через недосконалість яких в Україні стало не вигідним виробництво свинини.

Важливим заходом щодо відродження галузі свинарства та стабілізації ринку м'яса має стати відновлення державних закупівель продукції у сільськогосподарських товаровиробників та гарантування їм мінімальних закупівельних цін.

Ціни на продукцію мають бути економічно обґрунтованими, розмір яких має відшкодовувати нормативні витрати і забезпечувати прибуток на авансований у виробництво основний та оборотний капітал у розмірі не менше 15-20 % з урахуванням терміну їх обороту.

Анотація. У статі відображено сучасний стан і особливості розвитку ринку свинини в Україні, досліджено проблеми розвитку галузі і конкурентного середовища на досліджуваному ринку, визначено напрямки регулювання ринку в умовах посткризової ситуації.

Ключові слова: ринок свинини, імпорт, експорт, імпортозаміщення, державна підтримка, вирівнювання економічних умов, ціна реалізації, собі вартість.

Аннотация. В статье отражены современное состояние и особенности развития рынка свинины в Украине, исследованы проблемы развития отрасли и конкурентной среды на исследуемом рынке, определены направления регулирования рынка в условиях посткризисной ситуации.

Ключевые слова: рынок свинины, импорт, экспорт, импортозамещение, государственная поддержка, выравнивание экономических условий, цена реализации, себестоимость.

Annotation. The article shows the current state and peculiarities of the pork market in Ukraine, studied the problems of the industry and competitive environment in the real estate market, and the direction of market regulation in post-crisis situation.

Keywords: market of pork, import, export, импортозаміщення, state support, smoothing of economic terms, cost of realization, prime price.

Список використаних джерел:

1. Месель-Веселяк В.Я., Мазуренко О.В. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / За наук. ред. П.Т. Саблука. — К., 2004. — 198 с.;
2. Березін О.В. Деякі аспекти стратегії і тактики формування національного продовольчого ринку України // Економіка АПК. — 2004. — № 6. — С. 102-108.
3. Алексійчук Т.В. Структурні зміни у свинарстві в період реформування АПК. кол. монографія у 4-х томах. Ч.4 — К.: ІАЕ УААН, 2001. — С. 169-172.

4. <http://www.agriagency.com.ua/events/7401.html>.
5. Лузан Ю.Я. Напрями розвитку сільськогосподарського виробництва і соціальної сфери села / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 3–13.
6. Саблук П.Т. Продовольча безпека України / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 3–7.
7. Розрахунки наведені в даній публікації, зроблено співробітниками відділу форм господарювання Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки" НААНУ.